

**Wyrok z dnia 6 stycznia 1995 r.
I PRN 116/94**

Przepis art. 23¹ § 2 k.p. normuje status prawny pracowników w sytuacji przejścia zakładu pracy w całości lub części przez inny zakład pracy i stanowi lex specialis w stosunku do art. 11 k.p. i art. 30 k.p.

Trwałość stosunku pracy wynikająca z obowiązku zakładu pracy zatrudnienia pracowników przejmowanego w całości lub części zakładu pracy wynika wprost z art. 23¹ § 2 k.p. chociażby zakłady pracy umówiły się inaczej.

Przewodniczący SSN: Maria Mańkowska (sprawozdawca), Sędziowie SN: Józef Iwulski, Kazimierz Jaśkowski,

Sąd Najwyższy, przy udziale prokuratora Stefana Trautsołta, po rozpoznaniu w dniu 6 stycznia 1995 r. sprawy z powództwa Jolanty M. i Andrzeja D. przeciwko Robotniczej Spółdzielni Mieszkaniowej "B." w Ł. i Robotniczej Spółdzielni Mieszkaniowej "L." w Ł. o wynagrodzenie, odszkodowanie, odprawę pieniężną, na skutek rewizji nadzwyczajnej Ministra Sprawiedliwości [...] od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi z dnia 29 listopada 1993 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i poprzedzający go wyrok Sądu Rejonowego-Sądu Pracy w Łodzi z dnia 15 marca 1993 r., [...] i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania temu Sądowi Rejonowemu.

U z a s a d n i e n i e

Powodowie Jolanta M. i Andrzej D. w pozwach z dnia 12 września 1991 r. wnosili o zobowiązanie pozwanej Robotniczej Spółdzielni Mieszkaniowej "B." w Ł. do zawarcia pisemnej umowy o pracę na czas nieokreślony z datą od 1 lipca 1991 r. i wypłaty wynagrodzenia za pracę i urlop oraz wezwanie do udziału w sprawie przypożwanej Robotniczej Spółdzielni Mieszkaniowej "L." w Ł.

Sąd Rejonowy w Łodzi postanowieniem z dnia 19 września 1991 r. wydanym na podstawie art. 219 k.p.c. połączył sprawę [...] ze sprawą [...] i postanowił obie sprawy prowadzić pod sygnaturą [...].

Wyrok tego Sądu z dnia 23 marca 1992 r. uwzględniający powództwa w zakresie wynagrodzenia za pracę, urlopu wypoczynkowego i odszkodowań za rozwiązanie umowy o pracę został zaskarżony przez powodów i pozwaną Spółdzielnię "B."

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi wyrokiem z dnia 23 lipca 1992 r. [...] uchylił w całości zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu-Sądowi Pracy w Łodzi.

Sąd Wojewódzki uznał sprawę za niedostatecznie wyjaśnioną w zakresie rzeczywistej woli i treści porozumienia między obiema Robotniczymi Spółdzielniami Mieszkaniowymi co do przejścia powodów do pracy ze Spółdzielni "L." do Spółdzielni "B." oraz co do oceny, czy zaistniała sytuacja uregulowana w art. 23¹ § 2 k.p., czy też pozwana Spółdzielnia "B." była dla powodów nowym zakładem pracy.

Rozpoznając sprawę ponownie Sąd I instancji ustalił, że pozwana Robotnicza Spółdzielnia Mieszkaniowa "B." w Ł. powierzyła w administrację zleconą Robotniczej Spółdzielni Mieszkaniowej "L." w Ł. część swoich zasobów mieszkaniowych, między innymi osiedle "Ż".

Powodowie byli pracownikami Robotniczej Spółdzielni Mieszkaniowej "L." zatrudnionymi w klubie "Ż.", w którym prowadzono działalność społeczno-wychowawczą dla młodzieży osiedla zamieszkiwanego przez członków obu Spółdzielni - powódka jako kierownik klubu, a powód jako starszy instruktor społeczno-wychowawczy. Praca klubu oparta była na planie sporządzonym w roku poprzedzającym na rok następny, zatwierdzonym również przez radę osiedla "B.". W okresie ferii zimowych klub organizował półkolonie, a w czasie wakacji letnich - akcję letnią, tj. obozy dla młodzieży, obsługiwane przez pracowników klubu. Podczas wakacji klub był nieczynny, a pracownicy wykorzystywali urlopy, dni wolne za pracę w godzinach nadliczbowych oraz delegowani byli do pracy na obozach młodzieżowych. Sprawy organizacyjne związane z obozem - wakacje 1991 r. załatwiane były z wyprzedzeniem w maju 1991 r.

W miesiącu styczniu 1991 r. Robotnicza Spółdzielnia Mieszkaniowa "B." wypowiedziała Robotniczej Spółdzielni Mieszkaniowej "L." umowę dotyczącą administracji Osiedla "Ż.". W miesiącu marcu 1991 r. zarządy Spółdzielni uzgodniły tryb przejęcia zasobów osiedla "Ż.". Ustalono, że zasoby osiedla i obsługa w zakresie eksploatacji i działalności społeczno-wychowawczej będą utrzymane i prowadzone na dotychczasowych zasadach, a pracownicy administracji osiedlowej zostaną z dniem 1 lipca 1991 r. zatrudnieni w Robotniczej Spółdzielni Mieszkaniowej "B.". Pracownicy podpisali oświadczenia o wyrażeniu zgody na przeniesienie, co sygnowały zarządy obu Spółdzielni.

Sprawami organizacyjnymi związanymi z przejściem pracowników Spółdzielni "L." do Spółdzielni "B." zajmował się kierownik administracji Osiedla "Ż." J.G., który od 1 lipca 1991 r. został pracownikiem Robotniczej Spółdzielni Mieszkaniowej "B.". Sporządził listę osób przechodzących do Spółdzielni "B." i przekazał tej Spółdzielni, a pracowników zapewnił, że wszystkie formalności załatwione będą przez działy kadr obu Spółdzielni. Spółdzielnia "L." przekazała akta osobowe pracowników, w tym także akta powodów, Spółdzielni "B.". Kierownik J.G. znał i akceptował plany powodów na wakacje 1991 r. i wiedział, że powodowie w okresie od 14 lipca do 4 sierpnia 1991 r. prowadzą obóz dla młodzieży w K.

Spółdzielnia "B." po uzyskaniu w dniu 19 lipca 1991 r. informacji od J.G., że powodowie są nieobecni w pracy, bo prowadzą obóz w K., zwróciła akta osobowe powodów Spółdzielni "L." i podjęła decyzję o wyłączeniu ze swojej struktury organizacyjnej klubu "Ż." od 1 lipca 1991 r.

W dniu 3 września 1991 r. prezes Robotniczej Spółdzielni Mieszkaniowej "B." zaproponował powodom ugodowe załatwienie sporu przez wypłacenie im wynagrodzenia za pracę na obozie pod warunkiem prowadzenia klubu w charakterze samodzielnych podmiotów gospodarczych, na co powodowie nie wyrazili zgody. Od 1 października 1991 r. klub został przekazany Towarzystwu Psychotronicznemu w Ł.

W dniu 4 września 1991 r. powodom przekazano pismo o zamknięciu klubu "Ż." oraz o niedopuszczeniu ich do pracy od 5 września 1991 r.

W listopadzie 1991 r. Robotnicza Spółdzielnia Mieszkaniowa "L." zapłaciła powodom wynagrodzenie za przepracowane godziny nadliczbowe z odsetkami.

Powódka ma ponad 20-letni, a powód ponad 10-letni staż pracy. Powodowie, oczekując na rozstrzygnięcie sprawy zarejestrowali się w Rejonowym Biurze Pracy w Ł. jako bezrobotni dopiero dnia 3 kwietnia 1992 r.

Sąd Rejonowy na podstawie wyżej ustalonego stanu faktycznego w sprawie uznał, iż nastąpiło przejście części zakładu pracy - Spółdzielni "L." przez Robotniczą Spółdzielnię Mieszkaniową "B.", w trybie art. 23¹ § 2 k.p. W związku z tym wszelkie działania pozwanej Spółdzielni "B." zmierzające do zawierania nowych umów o pracę były bezprzedmiotowe, skoro wcześniej uzgodniono przejście ze Spółdzielni "L." pracowników administracji i klubu, zatem powodowie od 1 lipca 1991 r. stali się pracownikami Robotniczej Spółdzielni Mieszkaniowej "B." i za zobowiązania wynikające ze stosunku pracy, powstałe po tej dacie, odpowiada ta Spółdzielnia.

Wyrokiem z dnia 15 marca 1993 r., [...], Sąd Rejonowy zasądził od pozwanej Spółdzielni "B." na rzecz powodów wynagrodzenie za pracę i urlop wypoczynkowy po 1 lipca 1991 r., odszkodowanie za bezpodstawne rozwiązanie umów o pracę bez wypowiedzenia i odprawy pieniężne na podstawie przepisów ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. z 1990 r., Nr 4, poz. 19 ze zm.).

W wyniku rewizji pozwanej Spółdzielni "B." Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi wyrokiem z dnia 29 listopada 1993 r., [...], zmienił zaskarżony wyrok w części zasądzającej powództwo i żądania powodów oddalił. Sąd Wojewódzki nie podzielił poglądu, że przejście powodów jako pracowników RSM "L." do RSM "B." nastąpiło w trybie art. 23¹ § 2 k.p. bowiem w toku pertraktacji związanych z rozwiązaniem umowy powierniczej i powrotem klubu "Ż." pod administrację RSM "B." była mowa o rozwiązaniu z pracownikami dotychczasowych umów o pracę i przejściu ich do nowego pracodawcy w trybie porozumienia stron i zakładów. Wobec wyrażenia przez powodów zgody na taką formę ustania stosunku pracy, RSM "L." wydała powodom świadectwa pracy potwierdzające zatrudnienie do dnia 30 czerwca 1991 r. Od tej chwili, chcąc zrealizować ustalenia wynikające z porozumienia między zakładami, powodowie winni stawić się do pracy w RSM "B." i zawrzeć na piśmie nowe umowy o pracę, a czynności tych nie dokonali.

Zdaniem sądu rewizyjnego, między Jolantą M. i Andrzejem D. z jednej strony, a RSM "B." z drugiej strony nie doszło do zawarcia umowy na piśmie, ani też przez faktyczne dopuszczenie do pracy. Powodowie nie wykazali dbałości o własne sprawy uznając bezpodstawnie, że do zawarcia nowych umów doszło samoistnie bez ich woli i wiedzy. Od początku lipca 1991 r. odbierali dni wolne za przepracowane godziny nadliczbowe w poprzednim zakładzie pracy mimo, że kończąc stosunek pracy z RSM "L." winni całkowicie rozliczyć się z tym zakładem pracy.

Zobowiązania poprzednika nie mogły w sposób automatyczny przejść na nowego pracodawcę bez przyjęcia przez niego tego zobowiązania. Podobnie wykonywanie obowiązków na obozie w K. nie było czynnością zleconą przez Spółdzielnię "B.", skoro zadania tego nie przekazała powodom, ani go nie finansowała.

Faktycznie zatem od dnia 1 lipca 1991 r. powodowie mimo formalnego rozwiązania umowy o pracę z RSM "L." nadal świadczyli pracę na rzecz poprzedniego zakładu pracy. U nowego pracodawcy nie pojawili się ani w celu wyjaśnienia swojej sytuacji faktycznej, ani w celu dopełnienia obowiązków związanych z zawarciem umowy o pracę

z RSM "B.", a bez ich udziału nie mogło dojść do zawarcia umowy o pracę.

Powyższy wyrok zaskarżył Minister Sprawiedliwości w drodze rewizji nadzwyczajnej zarzucając rażące naruszenie art. 23¹ § 2 kodeksu pracy oraz naruszenie interesu Rzeczypospolitej Polskiej. Minister wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie rewizji pozwanej Robotniczej Spółdzielni Mieszkaniowej "B." w Ł. od wyroku Sądu Rejonowego-Sądu Pracy w Łodzi z dnia 15 marca 1993 r., [...]. Rewidujący podniósł, że mimo zmienionego stanu prawnego, wynikającego z wprowadzenia do kodeksu pracy przez nowelę z 1989 r. przepisu art. 23¹ k.p. - Sąd Wojewódzki dał priorytet porozumieniu obu Spółdzielni Mieszkaniowych odnośnie przejęcia pracowników RSM "L." w Ł. zatrudnionych przy administrowaniu zwracanymi RSM "B." w Ł. zasobami mieszkaniowymi wraz z klubem "Ż." - w drodze porozumienia zakładów pracy i stron, co wymagało - zdaniem Sądu - rozwiązania umów o pracę ze Spółdzielnią "L." i nawiązania nowych umów o pracę ze Spółdzielnią "B."

Powołując na ten temat orzecznictwo Sądu Najwyższego, Minister Sprawiedliwości podzielił wyrażony wielokrotnie pogląd, że przejęcie zakładu pracy i jego skutki powinny być oceniane, jeśli chodzi o stosunki pracy osób zatrudnianych w przejmowanym zakładzie pracy, wyłącznie przez pryzmat art. 23¹ § 2 k.p.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rewizja nadzwyczajna jest uzasadniona i słusznie podnosi, że art. 23¹ § 2 kodeksu pracy w dodanym przez ustawę z dnia 7 kwietnia 1989 r. o zmianie ustawy - kodeksu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 20, poz. 107) nie może być pominięty w rozpoznawanej sprawie z tego powodu, że obie Spółdzielnie Mieszkaniowe porozumiały się w inny sposób odnośnie przejęcia pracowników klubu "Ż." przez RSM "B.", tj. na mocy "porozumienia zakładów pracy".

Jak słusznie podkreślił Sąd Wojewódzki w wyroku z dnia 23 lipca 1992 r. kodeks pracy nie zna sposobu rozwiązania ani nawiązania stosunku pracy w takim trybie. Dla realizacji porozumienia obu spółdzielni o zakończeniu przez RSM "L." administracji zasobami mieszkaniowymi osiedla ""Ż.", w tym także klubu, którego pracownikami byli powodowie, niezbędne byłoby porozumienie stron każdorazowego stosunku pracy, zarówno przy rozwiązaniu umowy o pracę z RSM "L.", jak i nawiązaniu nowej umowy o pracę z RSM "B.", gdyby nowy zakład pracy nie przejmował klubu wraz z pracownikami, a więc stawał się z mocy prawa stroną w stosunkach pracy w trybie art. 23¹ k.p.

Tak też w wyroku z dnia 28 września 1990 r., I PR 251/90 (OSNCP 1992 z. 5 poz. 78) Sąd Najwyższy stwierdził, że zgodnie z art. 23¹ § 2 k.p., w razie przejęcia zakładu pracy przez inny zakład, staje się on stroną w stosunku pracy z pracownikami przejętego zakładu. Skutek ten następuje z mocy prawa, a więc nowy zakład pracy nie musi zawierać z pracownikami przejmowanego zakładu pracy umów o pracę. Sąd Najwyższy podkreślił, że w ramach swobody umów można na nowo kształtować treść łączącego już strony stosunku pracy i wówczas wymaga to oświadczeń woli stron.

Przepis art. 23¹ § 2 k.p. normuje status prawny pracowników w sytuacji przejęcia zakładu pracy w całości lub w części przez inny zakład pracy i jest to *lex specialis* w stosunku do art. 11 k.p., który przewiduje, że nawiązanie stosunku pracy wymaga zgodnego oświadczenia woli zakładu pracy i pracownika, a także do wskazanych w art. 30 k.p. sposobów rozwiązania umowy o pracę.

Oznacza to, że od daty obowiązywania art. 23¹ kodeksu pracy, ta szczególna regulacja wyłącza regulację ogólną, wynikającą z powołanych wyżej przepisów kodeksu pracy.

Zasada trwałości stosunku pracy wynikająca z obowiązku zakładu pracy zatrudnienia pracowników przejmowanego zakładu pracy w całości, czy jego części wynika wprost z dyspozycji art. 23¹ § 2 k.p. niezależnie od tego, czy zakłady pracy umówiły się na ten temat inaczej. Wbrew stanowisku pozwanej RSM "B.", zakład pracy nie może wyłączyć stosowania tego przepisu, jako bezwzględnie obowiązującego.

Porozumienie obu Spółdzielni Mieszkaniowych bezsprzecznie wskazuje na to, że od 1 lipca 1991 r. postanowiono rozwiązać łączącą te spółdzielnie umowę z 15 grudnia 1975 r. (k. 211), mocą której od 1 stycznia 1976 r. zasoby mieszkaniowe zlokalizowane w rejonie "Ż." były administrowane przez RSM "L." na zlecenie RSM "B.". Zgodnie z § 17 tej umowy, przejmujący zobowiązał się zatrudnić pracowników będących dotychczas pracownikami przekazującego, którzy obsługiwali przejmowane zasoby, stąd pracownicy zatrudnieni w klubie "Ż." stali się z dniem 1 stycznia 1976 r. pracownikami RSM "L.".

W piśmie swym z 5 sierpnia 1991 r. (k. 18) Spółdzielnia "B." potwierdziła również, że rozmowy między Spółdzielniami o przejściu w administrację osiedla "Ż." trwały od lutego do marca 1991 r. i od tego czasu RSM "L." wiedziała, że z dniem 1 lipca 1991 r. pracownicy tego osiedla staną się pracownikami RSM "B.". Uważa jednak, że skoro powodowie nie złożyli oświadczenia o zgodzie na zmianę pracodawcy, spółdzielnia nie mogła ich zatrudnić.

Spełnienia takiego warunku nie przewiduje art. 23¹ k.p. W uchwale z dnia 19 stycznia 1993 r., I PZP 70/92 (OSNCP 1993 z. 6 poz. 100) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że w razie przejścia zakładu pracy w części przez inny zakład staje się on z mocy prawa stroną w stosunkach pracy z pracownikami zatrudnionymi w przejętej części zakładu pracy (art. 23¹ § 2 k.p.) także wówczas, gdy pracownicy sprzeciwiali się zmianie pracodawcy. Natomiast w rozpoznawanej sprawie powodowie wyrazili zgodę na zmianę pracodawcy (zeznania świadków J. J. i J. G.), czego nie wymaga art. 23¹ k.p., nie było zatem podstawy prawnej do odmowy ze strony RSM "B." zatrudniania powodów po 1 lipca 1991 r.

Również w wyroku z dnia 20 maja 1993 r., I PRN 40-41/93 (OSNCP 1994 z. 4 poz. 89) Sąd Najwyższy jeszcze raz podkreślił, że przekształcenie stosunku pracy po stronie podmiotowej na podstawie art. 23¹ § 2 k.p. następuje automatycznie w wyniku przejścia zakładu pracy w całości lub w części przez inny zakład, tzn. niezależnie od tego, czy i jakiego rodzaju decyzja została podjęta co do "przekazania" pracowników.

Nie może więc mieć znaczenia przy rozstrzygnięciu przedmiotowej sprawy, że spółdzielnie umówiły się o rozwiązanie umów o pracę z powodami przez RSM "L." i nawiązaniu stosunków pracy przez RSM "B.". W uchwale z dnia 15 maja 1992 r., I PZP 28/92 (OSNCP 1993 z. 1-2 poz. 7) Sąd Najwyższy uznał, że zakład pracy nie ma obowiązku zawarcia nowej umowy o pracę w razie przejścia części zakładu pracy przez inny zakład pracy wraz z pracownikami nawet wówczas, gdy wiązała ich ważna umowa o wspólnej odpowiedzialności materialnej.

Porozumienie obu spółdzielni o przekazaniu klubu "Ż." wraz z pracownikami do RSM "B.", umieszczenie powodów na liście pracowników przechodzących do pracy w RSM "B." w piśmie z dnia 14 czerwca 1991 r. wraz z uprawnieniami do niewykorzys-

tanych urlopów wypoczynkowych (k. 13 i 24) oraz w piśmie z dnia 1 lipca 1991 r., przy którym RSM "L." przesłała RSM "B." akta osobowe pracowników (k. 21 i 22), świadczą o tym, że powodowie z mocy art. 23¹ § 2 k.p. stali się pracownikami RSM "B." w Ł. z dniem 1 lipca 1991 r.

Mimo odmiennego stanowiska RSM "B." reprezentowanego w toku procesu i w odpowiedzi na rewizję nadzwyczajną, potwierdzeniem faktycznego zastosowania art. 23¹ § 2 k.p. są również pisma tej spółdzielni z dnia 4 września 1991 r. skierowane do powodów (akta osobowe) o zamknięciu klubu "Ż." i informacja, że z dniem 5 września 1991 r. powodowie nie zostaną dopuszczeni do pracy. Przedtem powodowie otrzymali propozycję prowadzenia tego klubu na innych warunkach, co niewadliwie ustalił Sąd Rejonowy na podstawie zeznań świadków. Także lista obecności pracowników klubu RSM "B." z lipca 1991 r. (k. 54a) wskazuje na to, że powodowie faktycznie byli pracownikami tej Spółdzielni, przebywali na urlopie wypoczynkowym do 12 lipca, a od 15 lipca prowadzili obóz w K. Była to akcja klubu zarówno dla mieszkańców RSM "L.", jak i RSM "B."

Tym samym trzeba uznać, że powrót klubu "Ż." do RSM "B." w dniu 1 lipca 1991 r. nastąpił w trybie art. 23¹ k.p. poprzez przejęcie części zasobów mieszkaniowych administrowanych dotąd przez RSM "L.", tzn. części tego zakładu pracy. Przy ocenie przejęcia części zakładu pracy w tym trybie nie może mieć również znaczenia fakt, że mocą umowy obu spółdzielni z 1975 r., administracja ta była jedynie zlecona RSM "L." i 1 lipca 1991 r. następował zwrot klubu do RSM "B."

Jeżeli bowiem w wyniku rozwiązania w 1991 r. tej umowy, RSM "B." odzyskała składniki majątkowe będące przedmiotem tej umowy, a z majątkiem tym byli związani powodowie, jako pracownicy klubu, to z chwilą przejęcia tego majątku, stali się oni pracownikami RSM "B."

Podobnie przy rozwiązaniu umowy dzierżawy - Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 7 czerwca 1994 r., I PZP 20/94 (OSNIAPiUS 1994 nr 9 poz. 141) uznał, że jeżeli w wyniku zawarcia umowy dzierżawy nastąpiło przejęcie zakładu pracy przez dzierżawcę, to rozwiązanie tej umowy prowadzi do ponownego przejęcia zakładu pracy przez wydzierżawiającego (art. 23¹ § 2 k.p.).

Z powyższych powodów Sąd Najwyższy uznał, że Sąd I instancji trafnie ustalił, że powodowie z mocy art. 23¹ § 2 k.p. stali się pracownikami RSM "B." w Ł. z dniem 1 lipca 1991 r. i brak było podstaw prawnych do uwzględnienia rewizji pozwanej RSM "B." w Ł. Zaskarżony rewizją nadzwyczajną wyrok Sądu Wojewódzkiego rażąco narusza art. 23¹ § 2 k.p. a także interes Rzeczypospolitej Polskiej, bowiem pozbawił powodów możliwości zaspokojenia roszczeń pracowniczych, które podlegają szczególnej ochronie państwa.

Wobec jednak kwestionowania przez stronę pozwaną wyliczenia roszczeń powodów uwzględnionych w wyroku Sądu Rejonowego w Łodzi z dnia 15 marca 1993 r. i niemożności dokonania prawidłowego rozliczenia kwot żądanych z kwotami wypłaconymi powodom w trakcie procesu, Sąd Najwyższy na podstawie art. 422 § 2 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i poprzedzający go wyrok Sądu Rejonowego oraz przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu-Sądowi Pracy w Łodzi.

=====